

KALOCSA BELTERÜLETÉNEK SZAKRÁLIS KISEMLÉKEI

Kalocsa város rövid története

Kalocsa érsekségét Szent István alapította. Bár alapítólevele nem maradt fenn, a Hartvik legendából kiszámítható, hogy Asztrik 1001-ben foglalta el az érseki széket. Első érsekségünk főszékesegyházának alapfalait ma is őrzi a Szentháromság tér mélye. Az erősödő városnak a középkori Magyarország történetében jelentős szerepe volt. A török megszállás után többé nem érte el középkori fényét. Érsek földesurai egy évszázad alatt építettek új várost – barokk és copf stílusú palotákat emeltek az olasz barokk főszékesegyház körül.

Az érseki központ köré települt Kalocsa parasztnépessége és egyre jobban erősödő iparossága. A nagy határú város lakossága távoli birtokain gazdasági telephelyeket, szállásokat épített. A 19. század elején sokan véglegesen a szállásokra költöztek, ám utódaik ma is kalocsainak mondják magukat.

A megerősödött érsekség egyeduralkodón telepedett a városra és környékére. A káptalan birtokainak 1832-es elkülönítése sem hozhatott változást. Megerősödött a város polgársága is, az érsek „irányította” hatalmat mégis a birtokos parasztnépesség gyakorolta a szállások 1898. január 1-i elválásáig. A polgárság ekkor vette át a város önkormányzatát. A szállások elválásától gyors fejlődést, a polgárosodás és iparosodás felgyorsulását várták – hiába.¹

A század végén két európai hírű érsek tevékenysége gazdagította a városképet. Kunszt József 1856-ban Kalocsára telepítette a megszüntetett érsekújvári tanítóképzőt, 1860-ban érkeztek meg a szegény iskolanővérek, s vették át a gimnázium vezetését a jezsuiták. Mindhárom intézménynek új, impozáns épületet emeltetett. Haynald Lajos további építkezésekkel gazdagította az iskolákat. Kettejük munkája nyomán a város országos beiskolázású és nagy jelentőségű iskolavárossá fejlődött. Az iskolafejlesztés azonban nem bizonyult elégségesnek a gyorsan kapitalizálódó országban. Feudális keretei miatt Kalocsa 1872-ben elvesztette városi rangját. Jelentős anyagi áldozat eredményeképpen polgárváros-hoz méltó építkezésekkel a város 1921-ben visszakapta városi jogát. Erdei Ferenc az 1930-as évek végén nem tartotta sem mezővárosnak, sem polgárvárosnak. Így írt róla: „Kalocsa az érsek városa. Az érsekség szükségletei és az érsek gondos-

¹ ROMSICS 1999. 7. BÁRTH 1975.

kodása tették várossá.”² Napjainkban a 18 789 lakosból 12 896 római katolikus, mintegy félszáz görög katolikus, a protestáns egyházakból pedig 1294 református és 200 evangélikus él a városban.³

A város huszadik századi történetének kétségkívül legnagyobb katasztrófája az 1941. évi februári árvíz, mely jelentős anyagi veszteséget okozott a városnak. A továbbiakban vizsgált szakrális kisemlékek szempontjából fontos említést tenni az ország életében 1945-ben bekövetkező politikai fordulatról is, mely a várost klerikus jellege miatt különösen érintette, és a vizsgált emlékek sorsát is befolyásolta. A következőkben elsősorban a Kalocsán és a közigazgatásilag hozzá tartozó településeken ma is látható köztéri szakrális emlékeket mutatom be, s megemlítek egy már elpusztult kisemléket is. A mára közigazgatásilag elkülönült, de a kalocsai néprajzi táj részét képező szállások köztéri szakrális emléke anyaga igen gazdag, de a jelen dolgozat kereteit meghaladja.

A szakrális kisemlékek bemutatása

1. Szentháromság oszlop (1. kép)⁴

Az 1786-ban emelt barokk Szentháromság szobrot a város Salm Lipót pesti szobrasszal készítette el. A mintegy négy méter magas homokkő szobrot eredetileg a város fő utcáján, a mai jezsuita templommal szemben állították fel, s csak 1879-ben helyezték át felújítva a mai Szentháromság térre. Eredeti helyére utal a mai Szent István király út XIX. századi neve, a Szentháromság utca.⁵ Az oszlop déli oldalán lévő táblán a következő szöveg olvasható:

MŰEMLÉK / SZENTHÁROMSÁG / OSZLOP / 1786-BAN KÉSZÜLT /
BAROKK STÍLUSBAN \ VÁROSI TANÁCS V. B. / 1965

Az oszlop csúcsán aranyozott, fénysugarakkal körülvelt galamb alakú Szentlélek-ábrázolás látható. Baloldalán szakállas Atyaisten-ábrázolás, az alak baljával a Szentlélekre mutat, jobbjával a földgömbön könyököl, arcával a tőle jobbra ülő Fiú felé tekint. A Fiú jobb kezével a keresztet tartja, s a szívére mutat vele, bal kezét előrenyújtva a sebeit mutatja. A Szentháromság alatt elhelyezkedő barokk oszloptestet puttófejes füzér fonja körbe. Az oszlop fő oldalának aljában Kalocsa város címere látható. Az oszlop középső részén lévő párkányon három mellékalak látható: Szent Flórián katonaöltözetben, zászlóval, égő ház mellett (ld. 1. kép); Szent Sebestyén egy fához kötözve (ld. 1. kép); és Nepomuki Szent János kanonoki öltözetben, jobbjában feszületet, baljában a kanonoki fejfedőt tartva.

² ERDEI é. n. 208.

³ http://www.katolikus.hu/vallasterkep/tables/load3_3.html

⁴ A fényképeket a 3., 13. és 25. kivételével a dolgozat szerzője készítette.

⁵ ASBÓTH – ROMSICS 1998. 71.

Az oszlop alsó részének három oldalán három jelenet látható. A főoldalon (ld. 1. kép) maga az oszlop, építése közben, a munkát az égből angyalok vigyázzák, fölötte koszorú és füzér, kétoldalt az építkezés dátuma: 1786. Az északkeleti oldalon *annunciatio* jelenet: olvasó Mária-alak, Gábrriel arkangyal liliummal, jobbjaival az égre mutat, ahol az Atya felhőkön ül a Szentháromság-ábrázolásból megismételt földgömbbel. A délkeleti oldalon megrongálódott, nehezen felismerhető jelenet, a lebegő szoknyás alakból, a felfelé néző és mutató emberekből és az üres sírból ítélve nagy valószínűséggel Mária mennybevitel. Az *assumptio* jelenetet tovább valószínűsíti az a tény, hogy a Főszékesegyház Nagyboldogasszonykor, Mária mennybevitelének ünnepén ünnepli búcsúját. A jelenetek mellett jobb és baloldalon egy-egy rozetta látható.

2. Szent István szobor (2. kép)

A Szentháromság téren álló bronzszobor jelentősége a szent király, a Szent Korona, a koronát hozó Asztrik érsek és a város kapcsolatának hangsúlyozása. 1988-ban készült el, Szent István halálának 950. évfordulójára. A kőoszlopon álló bronzszobor, mely összesen mintegy négy méter magas, a szentet királyi attribútumokkal: koronás fővel, joggal és országhalmával, királyi palástban ábrázolja. A kőoszlopot szintén bronzból készült, leveles inda fonja körbe. Az oszlop körül három félgömb alakú kő: ennek feliratai a következők:

1. (a szobor jobbán): „AZ OROSLÁNT MEGIGÉZNI
A NAGY SÁMSON KELLETIK:
MAGYAROKNAK PRÉDIKÁLNI
ERŐS KIRÁLY KÜLDETIK...”⁶

2. (a szobor balján): SZENT ISTVÁN KIRÁLY

3. (a szobor mögött): SZOBRÁSZ: KIRCHMAYER KÁROLY⁷
ÉPÍTÉS: VADÁSZ GYÖRGY⁸

A szobrot állami ünnepeken megkoszorúzzák. Mivel új keletű, a hozzá kapcsolódó hagyomány még alakulóban van.

3. Szent Imre szobor⁹

A megközelítőleg 1,4 méter magas bronzszobor eredetileg a Tanítók Háza (Kossuth Lajos utca, ma: Zrínyi Miklós Kollégium) kerítésének sarokoszlopán

⁶ XIII. századi verses zsolozsma részlete Sík Sándor fordításában.

⁷ A szobrásznak a környéken Baján és Vaskúton, ezen kívül Budapesten, Szolnokon, Debrecenben, Domonyban és Nyírbátorban láthatók köztéri alkotásai.

⁸ Vadász György építész számos történelmi alak köztéri szobrának elkészítésénél közreműködött, ilyen többek közt a mezőtúri Dózsa emlékmű (1974), a budapesti Gábor Áron-emlék (1984), a szekszárdi I. Béla szobor (1987), a pásztoi Zsigmond-szobor (1988), és a zalaegerszegi gróf Zrínyi Miklós lovasszobor (1989).

állt (3. kép), a háború alatt itt sérült meg. 1958-ban, a Szent Imre templom¹⁰ felszentelésének huszonötödik évfordulója alkalmából a város egybehangzó kívánására helyezték át a templom elé. (4. kép) Egészen 1971-ig hiányzott a kezéből a liliom, melyet azután az év november 7-re, a templom búcsújára pótoltak. A liliomot egy a szobrász, Bory Jenő feleségétől kapott fénykép alapján készítették el vörösréz-ből. A szobor ugyanebben az évben kapott kikövezett talapzatot, melynek felirata:

SZENT
IMRE

Az 1983-as ötvenéves jubileum alkalmából egy új, a szoborral azonos magasságú márvány talapzatra állították, melyet a templom új oltárával együtt Paskai László koadjutor érsek áldott meg.¹¹ Ma egy hozzá nem értő tisztítási eljárás következtében meglehetősen rossz állapotban látható.

4. *A Szent Imre plébánia új keresztje*¹² (5. kép)

A templomtéren álló kőkereszt 1985. szeptember 29-re készült el a régi templomkereszt helyén, melyet ledöntött egy szélvihar. A talapzatával együtt 2,5 méter magas keresztet Antal Géza plébános tervei alapján az egyházközségi képviselők állították fel társadalmi munkában. A kereszt alaprajzú köemelvényre helyezett kőkeresztben fém korpusz, felette INRI felirat, alatta 198 látható (az utolsó számjegy hiányzik).

5. *A Szent Imre plébánia régi keresztje*¹³ (6. kép)

A templomkert templom mögötti végében áll a főútra néző kőkereszt korábban ezüst-, jelenleg mustársárga korpusszal. A két méter magas talapzatos álló, kb. egy méter magas kereszthez képest a korpusz feltűnően kicsi, a lábak egyetlen szöggel felszegezve lábtartón nyugszanak. A fej fölötti tekercsről hiányzik a felirat. A talapzaton olvasható feliraton a következő áll:

⁹ A szobor a székesfehérvári Bory Jenő (1879–1959) szobrászművész munkája. Avatására 1934. november 5-én került sor. Az Érseki Kincstárban látható a szobrász két másik munkája is, a Próféta szobor (1921) és a Szibilla szobor (1920).

¹⁰ A templomot eredetileg Jézus Szívének szentelték volna, ám a szentelés éve (1933) Szent Imre herceghalálának kilencszázadik évfordulója miatt Szent Imre év volt, s az ekkor épült templomokat neki szentelték.

¹¹ Historia Domus. Szent Imre Plébánia, Kalocsa

¹² Historia Domus. Szent Imre Plébánia, Kalocsa

¹³ Historia Domus. Szent Imre Plébánia, Kalocsa

ISTEN DICSŐSÉGÉRE
EMELTÉK
KOZMA IMRE
VARGACZ KÁROLY
MATOS ISTVÁNY
ÉS VÖRÖS ISTVÁNY
1866

A kereszt itteni felállítása előtt az 51-es főút Pataji úti szakaszán, a város szélén hevert összetörve, s az egyházközségi képviselők kezdeményezésére újítták fel és helyezték mostani helyére. Itt a korpuszt újabban – a városban található keresztken máshol is előforduló – mustárszínűre festették.

6. A meszesi úti kereszt (7. kép)

A meszesi Duna partjához vezető út mellett álló két és fél méter magas kereszt szintén a Szent Imre plébániához tartozik. Betontalapzata megdőlt, a rajta lévő fém korpusz és tábla teljesen berozsdásodott. A talapzaton műanyag flakonból levágott tartóban egy csokor virágot találtam, amit egy a kereszt szomszédságában lakó asszony vitt oda. Általában ő és szomszédasszonya látják el virággal a keresztet. A környék lakói néhány éve már beszéltek a kereszt rendbetételéről, de a kezdeményezést az egyháztól várták, ennek hiányában azonban az ügy feledésbe merült.

Az érdeklődés azonban újra felhívta a figyelmet a kereszt rossz állapotára, s az egyik környékbeli férfi fel is ajánlotta segítségét, hogy „... ne csúnyálkodjon itt ...”¹⁴ Mindez másfél éve hangzott el, azóta a keresztet valóban felújították: a megdőlt talapzatot kiegyenesítették, a keresztet fehérre, a korpuszt a korábbiakban már említett sárgás árnyalatúra festették, és az olvashatatlanná vált, rozsdás táblát is kicserélték. (8. kép) A jelenlegi feliraton a következők olvashatók:

„JÖJJEK HOZZÁM MINDNYÁJAN
AKIK MEGFÁRADTOK ÉS AZ ÉLET
TERHEIT HORDOZZÁTOK, ÉN
FELÜDÍTELEK TITEKET!”¹⁵

FELÚJÍTOTTÁK 2004-BEN
A SZENT IMRE PLÉBÁNIA HÍVEI.

¹⁴ Megfigyeléseim során ez volt az első eset, hogy emberként beszéltek egy keresztől. Különösen érdekes volt ez egy vallását nem gyakorló ember szájából.

¹⁵ Máté 11, 28

7. A kalocsa-meszesi Mária-képoszlop (9. kép)

A kalocsa-meszesi Duna partján a komppal átkelőket a töltésre épült Mária-oszlop fogadja. Fehérre meszelt falán kis ablak mögött, aranyozott keretben papírkép, melyen Szűz Mária látható. Jobbjában a tisztaság lilioma, két kezével átszúrt szívére mutat. Fejét baloldalra dönti, mögötte glória. A kép alatti táblán a következő felirat olvasható:

ÚTMENTI MÁRIA
KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK:
1947

A homlokzat vakolatdíszítésén az IHS felirat, a H betűn kereszt és egy lefelé mutató nyíl látható. A megközelítőleg 1,6 méter magas képoszlopot feketére festett, alacsony vaskerítés veszi körül, melyen belül és kívül is gondozott virágoskert van. A kerítésen belül, az oszlop két oldalán egy-egy szintén fehérre festett, díszes kőváza, melybe zöld növényt ültettek.

8. A bátyai úti kereszt (10. kép)

A Bátya felé vezető út mentén, a város szélén, az úttal párhuzamosan áll a különlegesen szép második világháborús kőkereszt növényekkel körbeültetve, kovácsoltvas kerítéssel, előtte mécsessel. A talapzatával együtt mintegy két méter magas feszület különlegessége az a lábtartó, melyre a lábak egyenként vannak felszegezve. A szinte életnagyságú korpusz feje fölötti tekercsen az INRI felirat olvasható, a talapzat felirata pedig a következő:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE
JELTELEN SÍRBAN NYUGVÓ
HŐSEINK EMLÉKÉRE
1943

Sajnos a mellette felépült benzinkút csaknem teljesen eltakarja, így az útról nehezen észrevehető.

9. A temetői nagykereszt (11. kép)

A három méter magas temetői nagykereszt a temető bejáratával szemben, a temetőkápolna előtt áll. Kör alakban gondozott virágágyás veszi körül. Mint a temetői keresztelnél általában, halottak napján a temetőbe látogatók másutt eltemetett szeretteikért és a névtelen sírban nyugvókért itt gyűjtanak gyertyát. A kőkereszt állíttatásának körülményeiről a talapzatán olvasható szöveg tanúskodik:

EMELTETTE
VARGACZ JÁNOS
ÖZVEGYE
SZÜLETETT
KOVÁCS ERZSÉBET
1878

A családi indíttatásból állított kereszt 1989-ben új funkciót is kapott, az erre vonatkozó adatokat a talapzat másik oldalán látható nemzeti címerrel és zászlóval díszített tábláról olvashatjuk le (12. kép):

NÉVTELEN SÍROKBAN
NYUGVÓ PEDAGÓGUS
TESTVÉREINK
EMLÉKÉRE
KALOCSA VÁROS
ISKOLÁI
1989

Utóbbi funkciójából adódóan a keresztet pedagógusnap alkalmából is megkoszorúzzák.

10. Temetőkápolna (ld. 11. kép)

A lerombolt kórházkápolnán (13. kép) kívül a város egyetlen kápolnaépülete.¹⁶ A húsz-harminc ember befogadására képes épületben évente egyszer, halottak napján mutatnak be szentmisét, ezen kívül ravatalozóként használatos. A benne lévő örökmécs az Oltáriszentség jelenlétét jelzi.

11. Kálvária (14. kép)

A tizennégy stációs kálvária eredetileg a kórházkápolna felé vezető utat szegélyezte (ld. 13. kép), az 1945-ös fordulat után került át jelenlegi helyére, a temető oldalába, a papi sírok elé. Az egymástól mintegy 6–8 méterre felállított, egyenként kb. két méter magas stációépítményekről sokhelyütt hiányzik a vakolat. A köztük lévő tér rendkívül elhanyagolt, s maguk a stációk is igen rossz állapotban vannak: a rácsok legtöbb helyen hiányoznak, a gipsz domborművekből darabok hiányoznak – részben szándékos rongálás, részben az időjárás következtében.

¹⁶ Ezen kívül két, szobában kialakított kápolnája van a városnak: a mai kórházkápolna és a Szent Adorjának szentelt börtönkápolna.

A kálváriajelenet (15. kép) a papi kriptá tetején lévő dombra épült. A két latron kívül a kálváriajelenetben Krisztus jobbán szerepel még Szűz Mária, balján Szent János, a feszület alatt pedig Mária Magdolna alakja térdel. Az alakok kb. 1,3–1,5 méter magasak, a feszület talapzattal együtt három méterre magasodik föléjük. A szoborcsoport előtt szabadtéri oltárt alakítottak ki.

A restaurálásra mindeddig a hatalmas költségvetés miatt nem került sor. A kőből készült szobrokat az idők folyamán betonalapba ágyazták, ami szintén megnehezíti a munkát. A közelmúltban felmerült az a lehetőség, hogy a Képzőművészeti Egyetem restaurátor szakos hallgatói vizsgamunkaként elvégeznék az épületegyüttes rendbetételét.

12. Képes fa helye (16. kép)

A kálvária közelében találtam rá arra az üreges fára, melyre keretszerűen két lécezt szögeltek, s az egyik lécdarabra díszszalagot kötöttek. Az üregben szakrális emléknek nyoma sem volt, a körülmények azonban arra engednek következtetni, hogy eredetileg ilyen célt szolgálhatott.

13. A Szent Péter plébánia keresztje (17. kép)

Az 1966-ban felépült Szent Péter plébánia a város egyik falusias környékén, a Szőlők között áll. Megépülése előtt a szomszédos iskolaépületben mutattak be szentmisét. Az előtte álló, talapzatával együtt 3,5 méter magas kőkorpuszos fatereszt a templommal egyidős. A sekrestyés-harangozó elmondása szerint „aki éri”, az gondolja, az tesz mellé virágot.

14. A Szent Péter plébánia kovácsoltvas keresztje (18. kép)

Az 1,5 méter magas kovácsoltvas kereszt a sekrestyés elmondása szerint a „város határából” került a plébániára, hogy rendbe hozzák és megakadályozzák, hogy odakint tönkremenjen. Egy ideig a plébánia haranglábának támasztva rozsdásodott, majd 2002-ben az udvar rendbetételénél Szabadi István egyházközségi képviselő lecsiszolta, lefestette, ezután pedig betontalapzatot kapott. Léber Miklós megbízott plébános javaslatára az aljába örökmécsként világító villanyégőt tettek.

15. A Szent Péter plébánia haranglába (19. kép)

A sekrestyés-harangozó a plébános utasítása szerint minden délben két percig, és minden temetés megkezdése után tizenöt perccel szintén két percig harangoz. Mivel a templomnak nincs harangja, szükségessé vált a templomépület

melletti a harangláb felállítására. Az udvaron lévő kis, egyszerű, kb. három méter magas haranglábban két harang lakik. Arról, hogy a kisebbik harang honnan került jelenlegi helyére, nincs információnk. A 47 cm átmérőjű és kb. 60 kg súlyú harang egyik oldalán Jézus Szíve dombormű, a másik oldalán a következő felirat olvasható:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE
JÉZUS SZENT SZÍVE TISZTELETÉRE
KÖZADAKOZÁSBÓL KÉSZÜLT 1939-İK ÉVBEN
ÖNTÖTTE SZLEZÁK RÁFAEL HARANGÖNTŐ
MESTER BUDAPESTEN

A nagyobbik harang már a templom számára készült 1965-ben, Őrszentmiklóson, Ducsák István műhelyében. Alsó átmérője 50 cm, súlya kb. 70–80 kg. Felirata: „Rózsafüzér királynéja tiszteletére újraöntötték a negyven r. k. hívek”.¹⁷ A harang külsején a Rózsafüzér királynéja dombormű látható.

16. A rokkanttelepi iskola haranglába (20. kép)

A rokkanttelepi iskola egy elkülönített helységében 1921 óta állt egy oltár, s kisebb-nagyobb megszakításokkal folyamatosan mutattak be szentmisét. A harangra 1921-ben indult meg a gyűjtés, de csak 1929-re gyűlt össze a pénz a telepigazgató hozzájárulásának köszönhetően arra, hogy a rimamurányi vasgyárból megrendeljék. Az 50 kg-os harangot még ez évben a régi népház előtt állították fel. A megáldására 1930-ban került sor az új kápolnafülkével együtt. 1936-ban szállították az új iskolaépület udvarára, ahol a mintegy 4 méter magas harangláb misék mellett az új iskola céljait is szolgálhatta. Az iskola államosítása után az iskolaszolga a napi háromszori harangozást a misézés hónapjaiban fizetség ellenében ellátta egészen 1952-ig, amikor az iskola takarítóját eltiltották a harangozástól és a kápolnatakarítástól.¹⁸ A harangozás megszűnéséről egy közelben lakó asszony így beszélt: „Régen harangoztak, de abbahagyták, mert bántották a gyerekek.”¹⁹

17. A kalocsa-negyvenszállási Mária-képoszlop (21. kép)

A negyvenszállási²⁰ kisemlékek gondozása a Szent Péter plébánia hatáskörébe tartozik. A szállás Kalocsa felé vezető útjának mentén található a meglehetősen jó állapotban lévő, kb. 1,7 méter magas képoszlop. A benne lévő kifakult

¹⁷ Kalocsa-negyvenszállási.

¹⁸ SZABÓ 2000. 405–411.

¹⁹ Figyelemre méltó a haranggal kapcsolatos antropomorf szóhasználat.

²⁰ Kalocsa-Negyvenszállás a város egyik külső kerülete, közigazgatásilag a városhoz tartozik.

papírképet rács védi. A képen Mária látható, amint jobbjával a szívére mutat. A képet vakolatdíszítés szegélyezi, az oszlop timpanonjában kereszt alakú vakolatdísz, a csúcán fémkereszt látható. A kép alatt, szintén vakolatdíszként a készíttetés dátuma, 1926 olvasható. Egy közelben lakó asszony időnként virágot visz hozzá.

18. A kalocsa-negyvenszállási bádóg Krisztus (22. kép)

A szállás Szakmár felé vezető útja mellett, az úttestre merőlegesen látható a fakeresztre erősített, esővetővel ellátott, kb. 3,2 méter magas bádóg Krisztus. A korpusz és a felette lévő felirat teljesen elrozsdásodott, a kereszt is ferdén áll. Körülötte gondozott virágágyás, egy facsemete és borostyánnal befuttatott facsonkok láthatók. A bádóg Krisztus gondozói a mellette lévő két házban lakó asszonyok. A gyűjtés idején rossz állapota miatt éppen készültek kicserélni a keresztet egy tartósabb kőkeresztre. Ha nem is cserélték kőkeresztre, azóta valóban felújították. (23. kép) Az új keresztgerenda és korpusz megáldására 2004. július 2-át, Sárlos Boldogasszonyt követő vasárnap került sor. A korpusz András Tibor homokmégy-halomszállási lakos munkája.

19. A készülő miskei úti kereszt (24. kép)

A laktanya oldalában, a Szőlők köze területén éppen e dolgozat megszületésekor került felújításra az a régóta elhanyagolt kereszt, mely a városba a Kiskőrös felől érkezőket fogadja. A kép készítésekor (2005) csak talapzata és keresztgerendája állt. Azóta Kovács Imre egyházközségi képviselő szorgalmazására teljes egészében elkészült, fáját ő maga újította fel, s a színes korpusz festése is az ő munkája.

20. A Lonovics-„körösz” (25. kép)

Az egyedülállóan szép, Mária mellékalakos Lonovics-körösz a Paksi köz és a Foktői út kereszteződésénél állt. Az 1866-ban érsekké kinevezett Lonovics József halálának helyére állították, aki 1867. március 13-án, Kalocsára érkezésének napján a város határában meghalt. Az 1950-es évek elején egy teherautó döntötte le a repülőtér és a laktanya építésekor, méreteiről nincs pontos adatunk.²¹

²¹ ROMSICS 1999. 241.

A bemutatott anyag rövid értékelése

A térképen látható sűrűsödések okai különbözők, s ennek megfelelően jelle-
gük is más. Amint láttuk, a barokk városközpontban elsősorban képzőművésze-
ti alkotások találhatók, melyek egy része több évszázados, más részük egészen
új keletű. Kultuszuk kevésbé fejlett, a hozzájuk kapcsolódó állami és egyházi ün-
nepeken koszorúzzák meg őket.

A városközponton kívül eső, falusias részeken található emlékek népiesebb
ízlést tükröznek. Általában egy-egy, a közelben lakó idős asszony folyamatosan
gondozza őket. Ilyen sűrűsödés, a Szőlők közti Szent Péter plébánia és környéke,
mely az ott élők buzgó vallásgyakorlatát példázza. A temető szakrális tere más
településekhez hasonlóan kiemelt jelentőségű.

Az a tény, hogy a gazdag és sokszínű szakrális emlékanyag ellenére nem si-
került figyelemre méltó folklórvonatkozásokat összegyűjteni, nem csupán a
gyűjtés hiányosságaiból adódik. Az 1945-ös fordulatot követően az ízig-vérig
katolikus város hitélete és vallásos szokásai hanyatlásnak indultak. Ma itt is,
csakúgy, mint másutt, a templomok padjait zömében idős asszonyok és gyere-
kek töltik meg. A vallásos hagyományok gyakorlásából is hiányzik a folytonos-
ság. A vizsgált kisemlékeknek ma már nincsen „gazdája”, de ez idáig mindig
volt aki, ha nem is vallási meggyőződésből, de jóérzésből, vagy valamiféle köte-
lességtudatból, nem hagyta tönkremenni őket. Tapasztalatom szerint az emlé-
kek iránt való érdeklődés felkelti a figyelmet gondozásukra.

Felhasznált irodalom

ASBÓTH Miklós – ROMSICS Imre

1998 *Kalocsa múltja és jelene. Segédkönyv Kalocsa helyismeretének tanításához ál-
talános és középiskolában.* Kalocsa

BÁRTH János

1975 *A kalocsai szállások településnéprajza.* Kalocsa, Kalocsai Múzeumi Dolgo-
zatok 1.

ERDEI Ferenc

é. n. *Futóhomok.* Budapest, Athenaeum.

ROMSICS Imre

1999 *Kalocsa anno. Kalocsai fotográfiák.* Kalocsa

SZABÓ Attila

2000 *A kalocsai Rokkanttelep rövid története (1916–1949).* In: Koszta László
(szerk.): *Kalocsa történetéből.* Kalocsa

[N. N.]

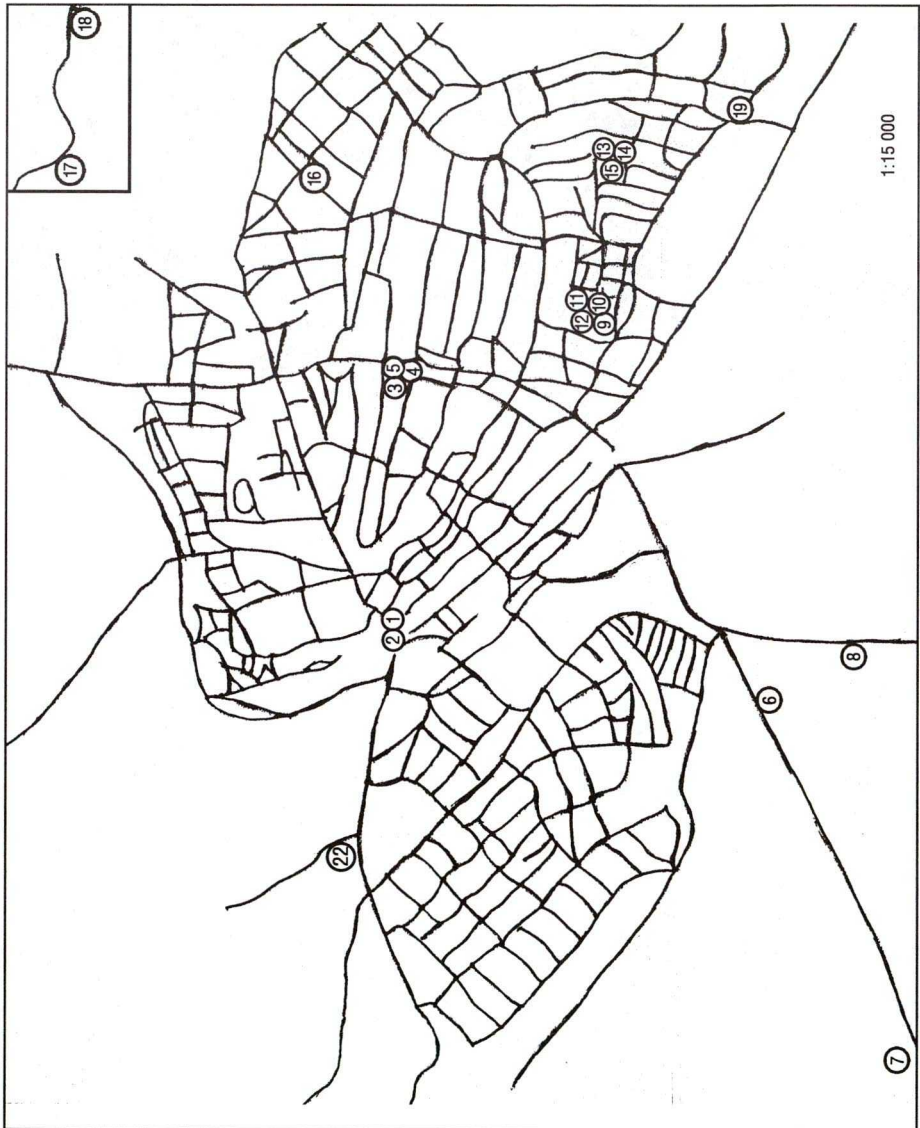
1933- *Historia Domus.* Szent Imre Plébánia, Kalocsa

[N. N.]

2005 „A népesség vallás szerint, területenként. Bács-Kiskun megye” In:
http://www.katolikus.hu/vallasterkep/tables/load3_3.html

SACRED MONUMENTS IN THE INNER DISTRICTS OF KALOCSA

The archiepiscopacy of Kalocsa was founded by Saint Stephen. The town played an important role in the medieval history of Hungary. The Turkish invasion brought devastation to the town, which could no more regain its medieval splendour. It belonged to the archbishop's estate, who built a new town in the course of a century. They raised palaces in baroque and copf style around the Italian Baroque cathedral. Today, two thirds of the approximately 19 000 inhabitants are Roman Catholics. The fate of the sacred monuments was determined by the flood in February, 1941 and the 1945 political change. The study discusses 19 public sacred monuments that still exist, and one that has already perished. They are works of fine art standing in the baroque town centre. Some of them are several centuries old, while some are quite new. Their cult is not very developed, they are wreathed on the occasion of state and church holidays connected to them. Monuments standing outside the centre in the village-like districts reflect a somewhat more rural taste. The monuments are taken care of by women from the neighbourhood.

Kalocsa vázlatos térképe a dolgozatban szereplő köztéri emlékek feltüntetésével.

1. kép: Szentháromság oszlop. 1786.
Salm Lipót.

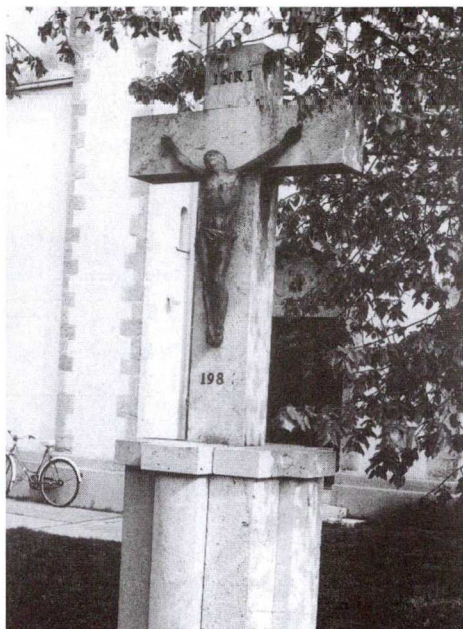
2. kép: Szent István szobor. 1988.
Kirchmayer Károly.

3. kép: Bory Jenő Szent Imre szobrának
avatása a Tanítók Házánál. 1934. (Fotó:
Máté Gy. A kép eredetije a Viski Károly
Múzeum tulajdona.)

4. kép: Szent Imre szobor. 1934 (1958-ban
áthelyezve). Bory Jenő.

5. kép: A Szent Imre plébánia új keresztje. 1985.

6. kép: A Szent Imre plébánia régi keresztje. 1866.

7. kép: A meszesi úti kereszt.

8. kép: A meszesi úti kereszt a felújítás után. 2004.

9. kép: A kalocsa-meszesi
Mária-képoszlop. 1947.

10. kép: A bátyai úti kereszt. 1943.

11. kép: A temetői nagykereszt szemből.
1878.

12. kép: A temetői nagykereszt hátulról.
1989.

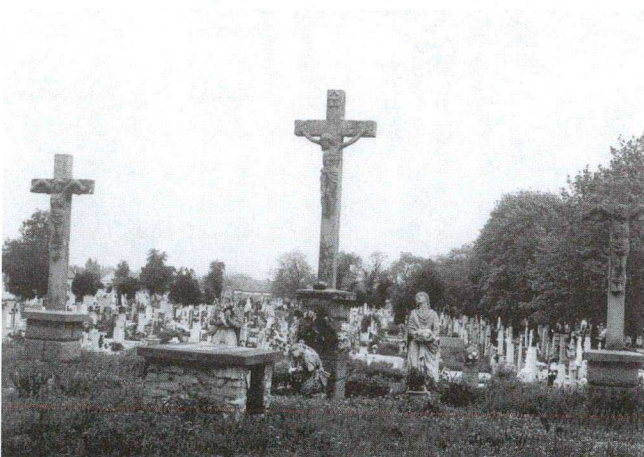
13. kép:
A kórházzá
alakított Aggok
Háza 1869-ben, háttérben
a kórházkápolna, előtte
a Kálvária egyik stációja.
(Ismeretlen fényképész
munkája. A kép eredetije
a Viski Károly Múzeum
tulajdona.)

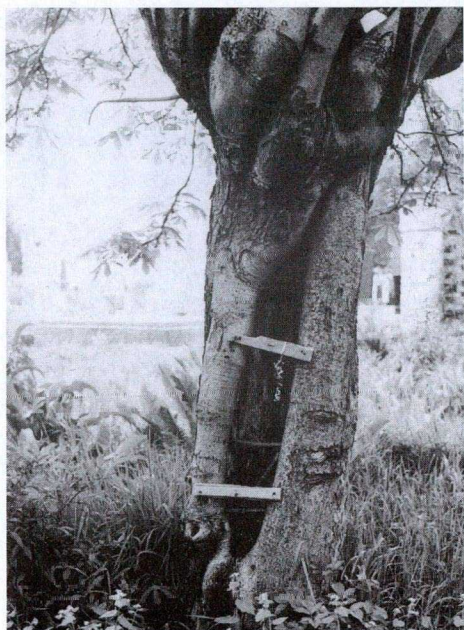

14. kép:
Kálvária a temetőben.

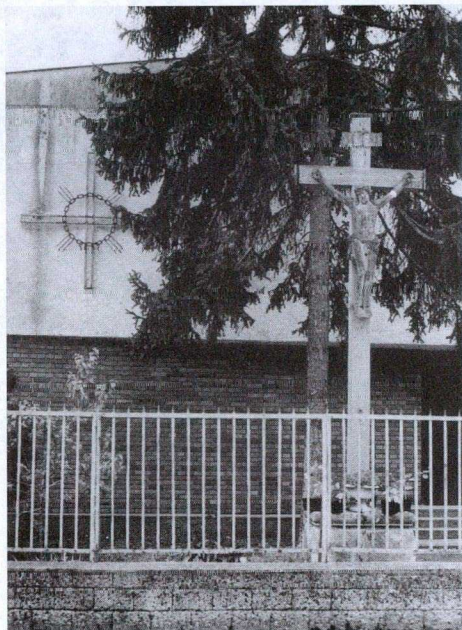

15. kép: Kálváriajelenet
a pápi kriptá dombján.

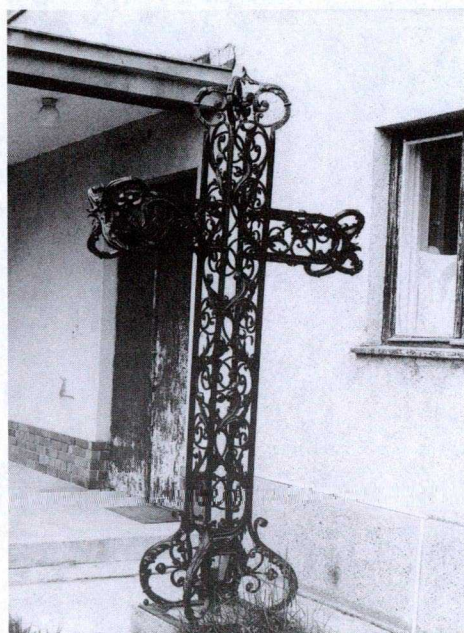

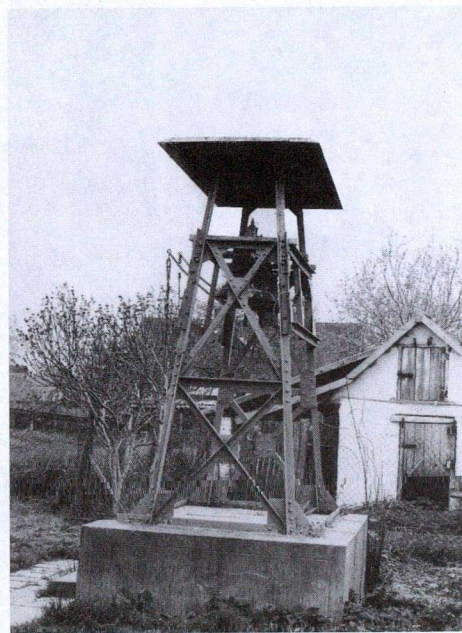
16. kép: Képes fa helye a temetőben.

17. kép: A Szent Péter plébánia keresztje.
1966.

18. kép: A Szent Péter plébánia
kovácsoltvas keresztje.

19. kép: A Szent Péter plébánia
haranglába.

20. kép: A rokkanttelepi iskola haranglába.

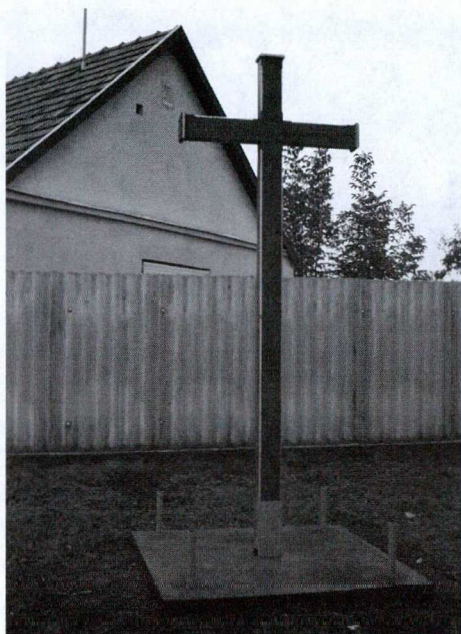
21. kép: A kalocsa-negyvenszállási Mária-képoszlop. 1926.

22. kép: A kalocsa-negyvenszállási pléh Krisztus.

23. kép: A felújított kalocsa-negyvenszállási pléh Krisztus.

24. kép: A készülő miskei úti kereszt. 2005.

25. kép: Az 1950-es években elpusztult
Lonovics-körösz az 1941-es árvíz idején.
1867 körül épült.

(Fotó: r. Gábor Lajos. A kép eredetije
a Viski Károly Múzeum tulajdona.)